

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЖЕЖАМИ

Наділення органів Державного пожежного нагляду правом проведення дізнання у справах про злочини, пов'язані з пожежами, цілком виправдано, тому що органи Державного пожежного нагляду (далі – ДПН) фактично першими стикаються з пожежами та їх наслідками і, маючи відповідні засоби і кадри, можуть вжити передбачені законом заходи до встановлення події злочину, а також надати суттєву допомогу у досудовому розслідуванні злочинів даної категорії.

Говорячи про позитивні моменти проведення дізнання, А. Я. Марков, Н. А. Власова, А. С. Корнева та Т. І. Стеснова зазначають, що розширення компетенції дізнання дає можливість, з одного боку, наблизити факт призначення покарання за злочини, що не являють собою великої суспільної небезпеки, до моменту вчинення діяння, а з іншого боку, за рахунок скорочення строку розслідування повною мірою скоротити витрати на його проведення [1, с. 29].

Проблеми кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання розглядалися в роботах А. М. Донцова [2], І. Ф. Крилова та А. І. Бастрикіна [3], А. П. Рижакова [4], А. А. Ушакова та В. Г. Палюха [5], І. О. Попова [6], В. І. Галагана [7] та інших науковців. Однак, деякі питання процесуальної діяльності органів дізнання висвітлені недостатньо повно.

Вивчення й аналіз матеріалів слідчої практики дозволяє дійти висновку, що діяльність органів ДПН найчастіше полягає в початковій перевірці матеріалів за фактом пожежі до прийняття рішення про порушення чи відмову в порушенні кримінальної справи. З метою такої перевірки матеріалів за фактом пожежі органи ДПН як органи дізнання проводять огляд місця події та вживають інші заходи, спрямовані на встановлення причини пожежі, особи, яка винна в її виникненні, та інших обставин, які характеризують подію. Вони встановлюють очевидців, отримують від них пояснення, витребують документи, інші матеріали. У той же час, органи ДПН не мають права здійснювати оперативно-розшукову діяльність, а тому їх можливості щодо розкриття злочину є обмеженими в порівнянні з іншими органами дізнання.

У Кримінально-процесуальному кодексі (далі – КПК) зазначено, що на органи дізнання покладається вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину і осіб, що його вчинили [8, ст. 103]. З цього положення КПК можна зробити висновок, що проведення початкової перевірки матеріалів за фактом пожежі, як і кримінально-процесуальна діяльність ор-

гану дізнання після порушення кримінальної справи неможливі без застосування заходів оперативно-розшукового характеру.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемам дізнання, дозволяє дійти висновку, що серед науковців немає єдиної думки щодо можливості проведення оперативно-розшукових заходів органами дізнання. Є група авторів, яка вважає, що орган дізнання не може проводити оперативно-розшукові заходи [1; 2; 4;]. І. Ф. Крилов і А. І. Бастрикін, піддаючи сумніву пропозицію А. М. Донцова про необхідність законодавчої заборони проведення оперативно-розшукових заходів командирами військових частин, органами державного пожежного нагляду, капітанами морських суден [3], відзначають, що в умовах тривалого плавання капітани морських суден залишаються єдиними органами, котрі мають право на провадження дізнання. Крім того, на початку дізнання не завжди можна знати, чи буде потрібне, під час його провадження, застосування оперативно-розшукових заходів [3, с. 113].

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ч. 1 ст. 5) визначає коло підрозділів, які наділені правом здійснювати оперативно-розшукову діяльність, у цій нормі про органи ДПН не згадується. Крім того, частина друга цієї ж статті прямо забороняє проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами, які не зазначені в її першій частині [9]. У зв'язку з цим, органи ДПН як органи дізнання не завжди зможуть в повному обсязі виконати вимоги закону про повне і всебічне дослідження обставин справи.

На наш погляд, доцільним є відмежування повноважень органів дізнання від повноважень спеціальних підрозділів, для яких застосування оперативно-розшукових заходів є основним видом діяльності. Так, аналізуючи визначення оперативно-розшукової діяльності, О. М. Бандурка та О. В. Горбачов звертають увагу на те, що це визначення містить вказівку «на характер дій (гласні і негласні), їхню спрямованість (пошукові, розвідувальні і контррозвідувальні), систему використовуваних засобів» [10, с. 14]. Крім того, у ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» міститься повний перелік повноважень оперативно-розшукових підрозділів і відповідних їм заходів, що з урахуванням категорії злочинів також дозволяє обмежувати компетенцію того чи іншого органу дізнання.

Зокрема, при проведенні початкової перевірки за фактом пожежі найбільш актуальними будуть такі заходи: опитування осіб за їх згодою; витребування, збирання і вивчення документів і даних, які характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих громадян, підозрюваних у вчиненні чи підготовці злочину; відвідування житлових й інших приміщень за згодою з їхніми власниками чи мешканцями для

з'ясування обставин вчиненого злочину. Крім того, ми підтримуємо думку В. Галагана про те, що детальніше визначення компетенції органів ДПН (*та інших органів дізнання – В. К.*) можна здійснити у відомчих нормативних актах, таких, як накази, настанови (інструкції) з проведення дізнання конкретним органом [11, с. 76].

На наш погляд, вищевикладені положення досить переконливо вказують на необхідність законодавчого закріплення за органами дізнання права проводити оперативно-розшукові заходи. Зрозуміло, що командири військових частин, співробітники Держаного пожежного нагляду, капітани морських суден й інші органи дізнання, які не наділені правом застосування оперативно-розшукових заходів, не завжди мають відповідну підготовку і володіють навичками оперативно-розшукової діяльності. Але ж далеко не всі з перелічених оперативно-розшукових заходів вимагають глибокої спеціальної підготовки, крім того, особи, які наділені правами органу дізнання, не завжди мають відповідну юридичну підготовку, що, на наш погляд, є більш важливим для прийняття обґрунтованих рішень у справі.

Список літератури: 1. Марков А. Я., Власова Н. А., Корнева Л. С., Стеснова Т. И. Проблемы дознания: // Проблемы предварительного следствия и дознания: Сб. науч. трудов. М., 1994. 2. Донцов А. М. Проблема соотношения дознания и предварительного следствия в советском уголовном процессе: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Л., 1971. 3. Крылов И. Ф., Бастрыкин А. И. Дознание в советском уголовном процессе. // Розыск, дознание, следствие: Учебное пособие. Л., 1984. 4. Рыжаков А. П. Уголовно-процессуальное регулирование государственного пожарного надзора и проблемы его применения. ПИАС УВД Магаданской области, 1992. 5. Ушаков Л. А., Палюх В. Г. Дознание по делам о пожарах. Х., 1995. 6. Попов И. А. Расследование пожаров: Правовое регулирование. Организация и методика: Учеб. пособие. М., 1998. 7. Галаган В. І. Правові та криміналістичні проблеми вдосконалення кримінально-процесуальної діяльності (на матеріалах органів внутрішніх справ України) Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України. К., 2003. 8. Кримінально-процесуальний кодекс України: Закон України від 28 грудня 1960 року // Відомості Верховної Ради УРСР. № 2. Ст. 15 (із наступними змінами і доповненнями станом на 1 червня 2004 року). 9. Про оперативну розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради. 1992. № 22. Ст.303. 10. Бандурка А. М., Горбачев А. В. Оперативно-розыскная деятельность: правовой анализ. К., 1994. 11. Галаган В. Стан нормативного забезпечення діяльності органів дізнання по встановленні обставин пожеж // Право України. 2000. №7.

Надійшла до редакції 21.04.07

С. О. Гемай

СТРУКТУРА ДИСПОЗИЦІЇ НОРМ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Актуальність обраної теми обумовлена тією обставиною, що нині ще не завершена розробка проекту нового Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) і у процесуальній літературі продовжуються дискусії відносно такого, яким бути оновленому основному нормативно-правовому акту у галузі регулю-